

Ecologie en verspreiding van *Campylopus brevipilus* in Nederland.

Henk Greven

Campylopus brevipilus is een bladmos met een Euro-atlantische verspreiding. Deze soort was vroeger algemeen in zijn gehele verspreidingsgebied, t.w. de vochtige *Ericetalia* van Zuid-Noorwegen tot Madeira. Thans is de soort bijzonder zeldzaam in geheel west-Europa. Bij navraag bleek hij in Denemarken, Duitsland en België sinds het begin der zeventiger jaren niet meer te zijn gevonden. In Engeland komt hij nog wel op een aantal plaatsen voor. In Nederland werd hij voor het laatst waargenomen in 1976 in de Lemselermaten te Overijssel. Als vermoedelijke oorzaak voor de sterke achteruitgang noemt Sipman in *De Nederlandse Bladmossen* (Touw & Rubers 1989): ontwatering, beëindiging van het plaggen en de invasie van *Campylopus introflexus*. Na meer dan 10 jaar onopgemerkt te zijn gebleven werd *Campylopus brevipilus* in 1989 teruggevonden op de Dwingelose heide, een van ouds bekende vindplaats, en in 1990 op de Leusderheide onder Amersfoort. In de loop van 1990 werden alle potentiële groeiplaatsen in Midden- en Zuid-Nederland afgezocht, met het volgende resultaat:

Verspreiding van *Campylopus brevipilus* (Kaartje van de auteur).

1. De soort bleek nog voor te komen op 20 vindplaatsen gelegen in 15 atlasblokken.
2. De soort werd niet aangetroffen
 - op door *Molinia* of *Deschampsia* vergraste heidevelden,
 - op droge zandige bodems met o.a. *Polytrichum piliferum*,
 - op vochtige lemige bodems,
 - op bodems met een dikke strooisel- of humuslaag,
 - in dichte *Erica*- en *Calluna*-vegetaties,
 - op recent afgeplagde heidevelden en
 - in gebieden met een zware ammoniak-depositie.

Tijdens deze inventarisatie bleek de soort uitsluitend voor te komen in vochtige *Erica/Calluna*-vegetaties die een aantal jaren geleden waren afgeplagd vanwege het dichtgroeien met *Molinia caerulea*. Echter niet in de provincie Noord-Brabant en de Gelderse vallei, waar tal van afgeplagde vochtige *Ericeta* werden bezocht. Dit huidige voorkomen komt geheel overeen met de ecologische beschrijving van Barkman (Landwehr 1966):

hygrofytisch, fotofytisch, oligotrafent en acidofytisch.

Het blijkt dat dit in ons land bijna uitgestorven mos zich heeft kunnen vestigen en uitbreiden dank zij de natuurbeheersmaatregel afplaggen.

Discussie

Eddy Weeda: Hoe kan *Campylopus brevipilus* zich vestigen op plaatsen waar hij was verdwenen?

Henk: Hoewel sporenkapsels niet bekend zijn in ons land blijkt de soort gemakkelijk diasporen te maken in de vorm van losse, weg-waaiende stengel- en bladtoppen.

Theo Arts: Op de Kalmthoutse Heide kwam *Campylopus brevipilus* vroeger wel voor, maar nu niet meer. Er is geen luchtverontreiniging en wij denken dat de verdwijning is veroorzaakt door verzuivering en verdroging.

Henk: Ik heb de Kalmthoutse Heide bezocht en de soort daar niet gevonden. Er waren nog vrij veel vochtige plaatsen aanwezig met mooie *Ericetum*-vegetaties. Echter er was nergens afgeplagd en ik heb geen geschikte habitat voor *Campylopus brevipilus* gevonden. Daarnaast is er in de omgeving vrij veel bio-industrie, vandaar vergrassing en verzuivering.

Han van Dobben: In West-Brabant zijn de emissies niet zo hoog. Je moet het voorkomen van *Campylopus brevipilus* vergelijken met de

ammoniak-emissies. Er is misschien minder verband dan je denkt. We zouden dit samen kunnen doen.

Aljos Farjon: In het Gooi is het grondwater sterk verlaagd en toch komt de soort daar vrij veel voor.

André Aptroot: Hoe is de situatie in Drenthe?

Henk: Ik heb een aantal afgeplagde vochtige *Ericeta* in Drenthe en Zuidoost-Friesland bezocht en de soort daar inderdaad gevonden.

Naschrift van Henk Greven

Samen met Han van Dobben heb ik de bezochte locaties in Midden- en Zuid-Nederland onderworpen aan een regressie-analyse met behulp van het programma GENSTAT. Hierbij zijn zowel de SO₂- als de NH₃-waarden vergeleken met het al dan niet voorkomen van *Campylopus brevipilus*.

Er bleek geen correlatie te zijn met de SO₂-emissies maar wel een significante correlatie met de NH₃-emissies.